

ENE-LIIS SEMPER (s.1969)

1989–1995 Eesti Kunstiakadeemia, lavastuskunst
1989-2004 Vabakutseline video-ja lavastuskunstnik
2004 -2018 Teater NO99 asutaja ja loominguline juht
2010-2011 Tartu Ülikooli vabade kunstide kutsutud professor
2019-... EKA Lavastuskunsti kateedri professor
2012- 2016 Vabariigi Presidendi Mõttekoja liige

Preemiad ja tunnustus:

2004 Valgetähe V klassi teenetemärk

2002 Eesti Riiklik Kultuuripreemia näituste eest 2001 aastal
2008 Eesti Riiklik Kultuuripreemia ooperi “Wallenberg” eest
2011 Eesti Riiklik kultuuripreemia Teater NO99 suurprojekti “Ühtne Eesti” suurkogu" eest

1997 Eesti Kultuurkapitali aastapreemia, isikunäituse eest Vaal Galeriis
2001 Eesti Kultuurkapitali aastapreemia, esinemise eest Veneetsia Biennaalil
2011 Eesti Kultuurkapitali aastapreemia Põhuteatri eest
2018 Eesti Kultuurkapitali aastapreemia Teater NO99 eest

2002 Kristjan Raua nimeline kunstipreemia

2002 Hansapanga kunstipreemia

2002, 2003, 2006, 2007, 2014, 2015 Eesti Teatriliidu aastapreemia

2014 Natalie Mei nimeline teatrikunsti aastapreemia

2012 Nominatsioon Saksa teatri aastapreemiale Der Faust

2015 Praha Kvadriennaali peapreemia Golden Triga

2017 Euroopa Teatripreemia New Realities (Teater NO99)

2020 Austria teatri aastapreemia Nestroy Prize lavastuse “Meister ja Margarita” eest (Viini Burgtheater 2019).

2023 Praha Kvadriennaali preemia Best Performance (EKA etteaste kontseptsioon ja kureerimine)

Tööd Eesti teatrites alates 2004:

2004 “Julia” (kontseptsioon, lavastus, kujundus) koos Tiit Ojasooga, Eesti Draamateater
2007 “Wallenberg” (kujundus) Rahvusooper Estonia
2012 “Faust” (kujundus) Rahvusooper Estonia
2020 “Kuritöö ja karistus” (stsenarium, lavastus, kujundus, videorežii) koos Tiit Ojasooga, Eesti Draamateater
2022 “72 päeva” (idee, lavastus, kujundus) koos Tiit Ojasooga, EMTA black box
2023 “Nüüd võib sellest rääkida”, ” (kontseptsioon, lavastus, kujundus), Teater Ekspeditsioon.
2025 “Kuningas Ubu (kontseptsioon, lavastus, kujundus) koos Tiit Ojasoga, Eesti Draamateater

Tööd teatrites väljaspool Eestit:

2011

Three Kingdoms, Müncher Kammerspiele, Saksamaa
<https://www.youtube.com/watch?v=MiMWMozjQTo>

2012

Fuck Your Ego, Thalia Theater Hamburg, Saksamaa
<https://www.youtube.com/watch?v=u0WWRncdZ68>

Der Imaginäre sibirische Zirkus des Rodion Raskolnikow, Münchner Kammerspiele, Saksamaa
<https://www.youtube.com/watch?v=5f7NFrUZaCs>

2013

Ilona Rosetta Sue, Münchner Kammerspiele, Saksamaa
<https://vimeo.com/79680405>

2014

Hanuman's Reise Nach Lolland, Thalia Theater Hamburg, Saksamaa
<https://www.youtube.com/watch?v=5etT2JZbYJo>

2015

Die Stunde da wir nichts voneinander wussten, Thalia Theater Hamburg, Saksamaa
<https://www.youtube.com/watch?v=xt00YND62EI>

The Tale of the Golden Cockerel, Opera am Rhein, Düsseldorf, Saksamaa
http://www.operatoday.com/content/2016/04/the_golden_cock.php

2017

Pygmalion, Thalia Theater Hamburg, Saksamaa
<https://www.youtube.com/watch?v=pcYKk5y6aJw>

2018

Hänsel & Gretel, Thalia Theater Hamburg, Saksamaa
<https://www.youtube.com/watch?v=BGr6U3wOty8>

The Tale of the Golden Cockerel, Helikon Opera Moscow, Venemaa
<http://www.helikon.ru/en/performances/golden-cockerel.html>

2019

Schuld und Sühne, Luzerner Theater, Šveits

<https://www.luzernertheater.ch/schuld>

2019

Master und Margarita, Burgtheater, Austria.

<https://www.burgtheater.at/produktionen/meister-und-margarita>

2020

Julia, BDT Peterburg, Venemaa

<https://bdt.spb.ru/спектакли/джульетта/>

2021

Kunst, Luzerner Theater, Šveits

https://www.nachtkritik.de/index.php?option=com_content&view=article&id=19724:kunst-theater-der-welt-ene-liis-semper-und-tiit-ojasoo&catid=38&Itemid=40

<https://www.dhaus.de/programm/a-z/kunst/>

<https://www.dhaus.de/home/theater-der-welt/>

2023

Nimetön/ Untitled, Helsingin Kaupunginteatteri, Soome

<https://hkt.fi/esitykset/nimeton/>

2023

Meister ja Margarita, Dailes Teater, Riia / Läti

<https://www.dailesteatris.lv/en/performances/2023-2024/the-master-and-margarita>

Tööd Teatris NO99 :**2018**

NO30 Kihnu Jõnn / lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO31 Teekond / Eesti Vabariigi 100 aastapäeva kontsert-film / koos Tiit Ojasooga

2017

NO33 Hüsteeria / autorilavastus

NO34 Revolutsioon / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2016

NO40 Pööriöö uni / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2015

NO42 El Dorado ehk klounide hävitusretk / autorilavastus

NO43 Kõnts / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2014

NO46 Savisaar / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO47 Tüdruk, kes otsis oma vendi / autorilavastus

NO51 Mu naine vihastas / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO52 Muuseas: ma armastan sind / kontseptsioon, lavastus, kujundus

2013

NO55 Kust tuleb tolm ja kuhu kaob raha / režii

NO57 Enesetapja / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO58 Ilona. Rosetta. Sue /koostöö Muenchner Kammerspiele ja KVS Bruxellesiga /kujundus

2012

NO60 Iga eht südamelöök / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO62 Lindmees /autorilavastus Jarek Kasariga

NO63 Pedagoogiline poeem / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO64 Lõpus on kõik õnnelikud, ja kui ei ole, siis pole see lõpp / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2011

NO69 Three Kingdoms /koostöös Muenchner Kammerspiele ja London Lyric Hammersmithiga.

NO71 NO99 Põhuteater / kontseptsioon, programmi kureerimine. Teostus koostöös arhitektuuribürooga Salto arhitektid.

NO72 The Rise and Fall of Estonia / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2010

NO73 Võtame uuesti! / kujundus

NO75 Ühtne Eesti suurkogu / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2009

NO78 Kes kardab Virginia Woolfi? / lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO80 Onu Tomi onnike / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2008

NO86 Perikles / lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2007

NO87 Kommunisti surm/ kujundus

NO88 ГЭП ehk Garjatsije estonskije parni / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2006

NO90 Hirvekütt / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO91 Kuningas Ubu / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO93 Nafta! Ver 1.2 / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

2005

NO94 Kaks päikest / kujundus

NO96 Seitse samuraid / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO97 Padjamees / lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

NO99 Vahel on tunne, et elu saab otsa ja armastust polnudki / kontseptsioon, lavastus, kujundus koos Tiit Ojasooga

Teosed kollektsioonides:

KUMU Riiklik Kunstmuuseum, Tallinn, Eesti
Tartu Kunstmuuseum, Tartu, Eesti
Hamburger Kunsthalle, Hamburg, Saksamaa
KIASMA, Helsinki, Soome
Sammlung Hoffmann, Berliin, Saksamaa
Contemporary Art Museum, Oslo, Norra
Contemporary Art Museum, Kumamoto, Jaapan
La Gaia Collection, Busca, Italy

TEATER NO99 välisetendused ja festivalid:

2018

Detsember - NO43 Kõnts | **NET Festival 2018** (Moskva, Venemaa)
Oktoober - NO34 Revolutsioon | **Palm Off Festival 2018** (Praha, Tšehhi)
Oktoober - NO43 Kõnts | **Nowy Teatr** (Varssavi, Poola)
September - NO43 Kõnts | **BITEF Festival 2018** (Belgrad, Serbia)
September - NO33 Hüsteeria | **DRAAMA** (Tartu, Eesti)
September - NO34 Revolutsioon | **DRAAMA** (Tartu, Eesti)
Juuli - NO36 Unistajad | **baltoscandal** (Rakvere, Eesti)
Juuni - NO43 Kõnts | **Festival Freiburg 2018** (Freiburg, Saksamaa)
Juuni - NO34 Revolutsioon | **Festival TheATRIUM** (Klaipeda, Leedu)
Veebruar - NO36 Unistajad | **Festival LATEST** (Riia, Läti)

2017

Detsember - NO43 Kõnts | **European Theatre Prize, Teatro Argentina** (Rooma, Itaalia)
November - NO34 Revolutsioon | **Teatr Powszechny** (Varssavi, Poola)
Oktoober - NO40 Pööriöö uni | **Konzerthaus Berlin** (Berliin, Saksamaa)
Juuli - NO42 El Dorado: klounide hävitusretk | **Veneetsia Biennaal / Biennale Teatro** (Veneetsia, Itaalia)
Juuli - NO43 Kõnts | **Veneetsia Biennaal / Biennale Teatro** (Venice, Italy)
Juuni - NO43 Kõnts | **Festival TheATRIUM** (Klaipeda, Lithuania)

2016

Detsember - NO43 Kõnts | **Nanterre-Amandiers** (Pariis, Prantsusmaa)
Detsember - NO51 Mu naine vihasas | **Nanterre-Amandiers** (Pariis, Prantsusmaa)
November - NO43 Kõnts | **Next festival** (Villeneuve d'Asc / Lille, Prantsusmaa)
November - NO51 Mu naine vihasas | (Charleroi, Belgia)
Oktoober - NO43 Kõnts | **KVS** (Brüssel, Belgia)
Oktoober - NO42 El Dorado: klounide hävitusretk | **FIT Festival** (Lugano, Šveits)

Märts - - NO45 Kodumaa karjed | **Eesti Kultuuripäevad** (Bonn, Saksamaa)

Jaauar - NO43 Kõnts | **Lessingtage** (Hamburg, Saksamaa)

2015

Oktoober - NO45 Kodumaa karjed | **Audergemi Kultuurikeskus** (Brüssel, Belgia)

September - NO51 Mu naine vihasas | **World Theatre Festival** (Zagreb, Horvaatia)

September - NO51 Mu naine vihasas | **Eesti Teatri Festival DRAAMA 2015** (Tartu)

September - NO49 Tõde, mida ma olen igatsenud | **Eesti Teatri Festival DRAAMA 2015** (Tartu)

Juuli - NO51 Mu naine vihasas | **Festival d'Avignon** (Avignon, Prantsusmaa)

Juuli - NO49 Tõde, mida ma olen igatsenud | **Theaterformen** (Hannover, Saksamaa)

Juuni - NO47 Tüdruk, kes otsis oma vendi | **Tallinn Treff Festival** (Tallinn)

2014

Detsember - NO51 Mu naine vihasas | **Le Lieu Unique** (Nantes, Prantsusmaa)

November - NO58 Ilona. Rosetta. Sue | **Münchner Kammerspiele** (München, Saksamaa)

Oktoober - NO54 Kolmapäev | **Balti Teatri Festival** (Riia, Läti)

August - NO54 Kolmapäev | **Korjaamo Theater Stage festival** (Helsingi, Soome)

August - NO65 Suur õgimine | **festival Tampereen Teatterikesä** (Tampere, Soome)

Juuli - NO51 Mu naine vihasas | **festival Baltoscandal** (Rakvere, Eesti)

Juuni - NO60 Iga eht südamelöök | **festival Theaterformen** (Braunschweig, Saksamaa)

Veebruar - NO58 Ilona. Rosetta. Sue | **KVS** (Brüssel, Belgia)

Veebruar - NO58 Ilona. Rosetta. Sue | **Münchner Kammerspiele** (München, Saksamaa)

2013

November - NO63 Pedagoogiline poeem | **Bolšoi Dramatitseskii Teatr** (St. Petersburg, Venemaa)

November - NO63 Pedagoogiline poeem | **NET-festival** (Moskva, Venemaa)

Oktoober, november, detsember - NO58 Ilona. Rosetta. Sue | **Münchner Kammerspiele** (München, Saksamaa)

September - NO65 Suur õgimine | **Eesti Teatri Festival Draama 2013** (Tartu)

Juuni - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival Relations** (München, Saksamaa)

Juuni - NO60 Iga eht südamelöök | **festival Relations** (München, Saksamaa)

Juuni - NO63 Pedagoogiline poeem | **Platonov Arts Festival** (Voronež, Venemaa)

Mai - NO60 Iga eht südamelöök | **festival Young Theatres of Russia** (Omsk, Venemaa)

Aprill - NO60 Iga eht südamelöök | **festival Auawirleben** (Bern, Šveits)

2012

Oktoober - NO63 Pedagoogiline poeem | **festival Direction Space** (Perm, Venemaa)

September - NO66 Iphigeneia Aulises | **Eesti Teatri festival DRAAMA 2012** (Tartu)

August - NO72 The Rise and Fall of Estonia | **festival Tampereen Teatterikesä** (Tampere, Soome)

Juuni - NO69 Three Kingdoms | **Wiener Festwochen** (Viin, Austria)

Juuni - NO69 Three Kingdoms | **Deutsches Theater** (Berliin, Saksamaa)

Mai - NO69 Three Kingdoms | **Lyric Hammersmith** (London, Inglismaa)

Aprill - NO69 Three Kingdoms | **Münchner Kammerspiele** (München, Saksamaa)

Jaauar - NO83 How to Explain Pictures to a Dead Hare | **Hebbel am Ufer** (HAU 2; Berliin, Saksamaa)

Jaanuar - NO69 Three Kingdoms | **Thalia Theater** (Hamburg, Saksamaa)

2011

November - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **Théâtre de l'Odéon** (Pariis, Prantsusmaa)

Jaanuar - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **Thalia Theater** (Hamburg, Saksamaa)

2010

November - NO80 Onu Tomi onnike | **Volkstheater** (Viin, Austria)

Oktoober - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival Sirenos** (Vilnius, Leedu)

September - NO78 Kes kardab Virginia Woolfi? | **Eesti Teatri Festival DRAAMA 2010** (Tartu, Eesti)

September - NO82 Pea vahetus | **Eesti Teatri Festival DRAAMA 2010** (Tartu, Eesti)

August - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival Tampereen Teatterikesä** (Tampere, Soome)

Mai - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival Wiener Festwochen** (Viin, Austria)

Mai - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival auawirleben** (Bern, Šveits)

2009

November - NO80 Onu Tomi onnike | **Kortárs Drámafesztivál Budapest** (Budapest, Ungari)

Oktoober - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival Baltiiski Dom** (Sankt-Peterburg, Venemaa)

September - NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival Divadelná Nitra** (Nitra, Slovakia)

September – NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival OmaDRAAMA 2009** (Tartu, Eesti)

September – NO83 Kuidas seletada pilte surnud jänesele | **festival DRAAMA 2009** (Tartu, Eesti)

September – NO82 Pea vahetus | **festival DRAAMA 2009** (Tartu, Eesti)

Mai - NO80,5 6 reisijat | **festival Tallinn Treff 2009** (Tallinn, Eesti)

Mai - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival a/d Werf** (Utrecht, Holland)

Märts - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Zolotaja Maska** (Moskva, Venemaa)

2008

November - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Politik im Freien Theater** (Köln, Saksamaa)

Oktoober - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival PAZZ 08** (Oldenburg, Saksamaa)

Oktoober - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Baltiiski Dom** (Sankt-Peterburg, Venemaa)

August - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Tampereen Teatterikesä** (Tampere, Finland)

Juuni - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Baltoscandal** (Rakvere, Eesti)

Juuni - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Neue Stücke aus Europa** (Wiesbaden, Saksamaa)

Juuni - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Wiener Festwochen** (Viin, Austria)

Mai - NO93 Nafta! ja NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival KONTAKT** (Torun, Poola)

Aprill - NO88 ГЭП ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Auawirleben** (Bern, Šveits)

2007

Detsember - NO93 Nafta! | **festival Cut & Paste 2 (HAU 2)** (Berliin, Saksamaa)

Oktoober - NO88 ΓΘΠ ehk Garjatšije estonskije parni | **festival Baltic Theatre Autumn** (Panevėžys, Leedu)

September - NO89 Totu kuul | **festival New Drama** (Moskva, Venemaa)

September - NO93 Nafta! | **festival Projektion EU (Deutsches Schauspielhaus)** (Hamburg, Saksamaa)

September - NO88 ΓΘΠ ehk Garjatšije estonskije parni | **festival DRAAMA** (Tartu, Eesti) Mai - NO93 Nafta! | **festival Auawirleben** (Bern, Šveits)

2006

September - NO93 Nafta! | **festival OmaDRAAMA 2006** (Tartu, Eesti)

September - NO92,5 Keeleuenduse ∞ kurv | **festival OmaDRAAMA 2006** (Tartu, Eesti)

Mai - NO84 Kaks päikest festivalil | **DRAAMAKE 2006** (Tartu, Eesti)

Videod ja installatsioonid

Valitud isiknäitused

1997

Ene-Liis Semper, Vaal galerii, Tallinn

1998

RingHing (koos KIWAga), Sebra galerii, Tartu;

Mäng neljal käel / Jeu à 4 mains (koos Mark Raidperega), Rotermanni Soolaladu, Eesti Kunstimuuseum, Tallinn

1999

Uued videoinstallatsioonid (koos KIWAga), Sebra galerii, Tartu

2000

Siin (koos Marko Laimrega), Rotermanni Soolaladu, Eesti Kunstimuuseum, Tallinn; He and She (koos Raoul Kurvitzaga) Gallery Noas, Riia

2001

Oasis, Begane Grond, Utrecht (Schwaz Gallery, Schwaz)

2002

Videoinstallatsioonid, Tallinna Kunstihoone, Tallinn;

Four Works / Quatre Œuvres, Presentation House Gallery, Vancouver;

Ene-Liis Semper, Tallinna Kunstihoone, Tallinn

2003

Ene-Liis Semper, Art Agents Gallery, Hamburg;

Ene-Liis Semper, Salzburger Kunstverein, Salzburg;

Four Works / Quatre Œuvres, Galerie Liane et Danny Taran, Montréal

2004

Ene-Liis Semper, Galerie Raum Aktueller Kunst, Viin

2005

Ene-Liis Semper, Temple Bar Gallery, Dublin;

Ene-Liis Semper, Art Agents Gallery, Hamburg

2006

Ene-Liis Semper, Kunsthaus Erfurt, Erfurt;
Ene-Liis Semper, Tallinna Kunstihoone, Tallinn

2011

Ene-Liis Semper, KUMU, Tallinn

Valitud grupinäitused

1994

Olematu kunst, Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse 2. aastanäitus, Tallinn

1995

Biotoopia, Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse 3. aastanäitus, Tallinn; Wait We're Loading (Eesti kunstnike rühmanäitus), Göteborgi Kunstimuuseum, Göteborg

1996

Rühm T-10, Eesti Kunstimuuseum, Tallinn

1998

Art from Estonia, Latvia, Lithuania, Sarajevo; Distant Lighthouses, Fabrica Porto Brandao, Lisbon (EDSVIK Konsthall, Sollentuna); ArtGenda, Kulturhuset, Stockholm

1999

Private Views, Budapest

2000

PICAF, Seoul;

Manifesta3, Borderline Syndrome, European Biennial of Contemporary Art, Ljubljana;

10Paar, Art from Estonia and Flanders, Kuressaare loss (Hoeve Vandewalle – Kuurne);

Inverse Perspectives, EDSVIK Konsthall, Sollentuna

2000–2001 Grosse Kunstausstellung Düsseldorf, Verein zur Veranstaltung von Kunstausstellungen e.V., Messe Düsseldorf

2001

Bac-Présence Balte, The Human Project, Visby (Ateena, Barcelona);

The Baltic Times, Museum of Contemporary Art, Zagreb (Škuc Gallery, Slovenia); Vertigo, Ursula Blickle Stiftung, Kraichtal-Unteröwisheim;

Male, Gallery of Contemporary Art Celje, Slovenia;

49. rahvusvaheline Veneetsia kunstibiennaal, Eesti ekspositsioon, Fondazione Levi, Veneetsia;

Plateau of Humankind, 49. rahvusvaheline Veneetsia kunstibiennaal, Itaalia paviljon, Veneetsia;

Looking at You, Kunsthalle Fridericianum, Kassel;

Artissimo, Torino

2002

ARCO 2002, Madrid;

The Video Lounge, Fondazione Adriano Olivetti, Rooma;

Matrix of Collaboration, Center for Contemporary Art at NaUKMA, Kiiev;

Last Minute. To the End of Eternity, Vecchio Ospedale Soave, Codogno (Lodi);

The Baltic Times, Galerie im Taxispalais, Innsbruck;

Closing the Distance, Łaźnia Center for Contemporary Art, Gdansk;

Breath, The Ludwig Museum Budapest;

Basic Elements, Rauma Biennale Balticum, Rauma;

OPEN 2002, imaginaire féminin, Veneetsia;

Attitude 2002, Contemporary Kunstimuuseum, Kumamoto;

Fluxus and the Influences, Kunsthalle Fridericianum, Kassel;

Les Boréales 2002, Caen

2003

Images Festival, Toronto;
Ambivalence (avanäitus), Z platz Museum, Fukuoka;
Art, Lies and Videotape, Tate Liverpool,
Liverpool; Extra Strong Super Light, Muzeum Narodowe, Szczecin;
Orifice, Melbourne Festival, Melbourne;
Art Focus 4, Jeruusalemm

2004

Faster than History / Historiaa nopeammin, Kiasma, Helsingi;
Cordially Invited, Basis voor Aktuele Kunst, Utrecht;
The New Ten, Museum Küppersmühle, Duisburg;
Realm of the Senses, James Cohan Gallery, New York

2005

Project Migration Kölnischer Kunstverein, Cologne

2006

Kogutud kriisid, Kumu kunstimuuseum, Tallinn

Videograafia

1994 Eesti kunsti maastikud I, Kurvitz
1996 Pealkirjata
1997 Fundamental
1998 White Wedding; FF/Rew; Endspiel; Tule!; Tugevama õigusega; Oaas
2000 Trepp; Lakutud ruum; Magav mees; Uude koju; Pealkirjata I; Pealkirjata II
2001 Hüpe
2002 Uks; Punane joon; Seitse; Õõtsuv maja; Suur saal; Kõneleja
2004 Pealkirjata
2006 Pealkirjata; Ilus; Jooks; Rong
2009 Millest tunnen kodu
2011 Untitled I, II, III, IV; Status Quo, Sentimental.

Valitud performance'id

1994 Myra Factory, M/F Kronborg, Tallinn
1995 Myra Factory, Pilot klubi, Moskva
1997 Painting Venice, performance (kaasautor Raoul Kurvitz) Eestit esindava näituse avamisel 47. Veneetsia Kunstibiennaalil
1998 Untitled ehk Jancis, Kurvitz & Semper Live, Rotermanni Soolaladu, Eesti Kunstimuuseum, Tallinn, Tallinn; God Number xxx, Club Hollywood, Tallinn; Treasure Island, Rotermanni Soolaladu, Eesti Kunstimuuseum, Tallinn
1999 Püha liit, Eesti Pank, Tallinn
2000 Va Banque, Eesti Rahvusraamatukogu, Tallinn; Happy Birthday, PC Kaubamaja, Tallinn

Publikatsioonid:

FRESH CREAM 3, Ene-Liis Semper by Igor Zabel, Phaidon Press, 2003
ATTITUDE 2002, One Truth in Your Heart, Contemporary Art Museum, Kumamoto, 2002
OPEN 2002, imaginaire féminin, Arte Communications, Venice. 2002
Ene-Liis Semper / Marko Laimre. 49th International exhibition of Contemporary Art. Tallinn, 2001.
La Biennale di Venezia. 49. Esposizione Internazionale d'arte. Plateau of Humankind. Venezia, 2001.
The Baltic Times. Contemporary Art from Estonia, Latvia and Lithuania. Museum of Contemporary Art, Zagreb, 2001.
Vertigo, Herausgegeben von Gerald Matt für die Ursula Blickle Stiftung, Triton Verlag; Wien, 2001.
Borderline Syndrome. Manifesta3, European Biennial of Contemporary Art, Ljubljana, 2000.
10Paar. Art from Estonia and Flanders. Eesti ja Flaami kunst. Kunst uit Estland en Vlaanderen, Tallinn, 2000.
Bac-Présence Balte. The Human Project. Contemporary Art from Estonia, Latvia, Lithuania and Sweden within the concept of Présence Balte, Baltic Art Center Visby, Sweden 2000.
Distant Lighthouses, Fabrica Porto Brandao, Lissabon, Portugal, 1998.
Art from Estonia, Latvia, Lithuania in Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, 1998.
Biotoopia, 3rd annual exhibition of the Soros Center for Contemporary Arts, Estonia; Tallinn, 1996.
Rühm T - 10, Estonian Art Museum, Tallinn, 1996.
Wait We're Loading, group exhibition of Estonian artists, Gothenburg Art Museum, Sweden, 1995.
Unexistent Art, the 2nd annual exhibition of the Soros Center for Contemporary Arts, Estonia, Tallinn, 1994.

Magazines:

CAMERA AUSTRIA, 82/2003, *Ene-Liis Semper*, Interview by Hildegund Amanshauser
"Has the title stolen the show? Three views of Manifesta 3 from three different European ports".
NU: The Nordic Art Review, Vol.II No.5/00.
"Ene-Liis Semper". NU: The Nordic Art Review, Vol.III No.2/01.
"Venice Biennale / Ene-Liis Semper". Tema Celeste, Contemporary Art, Summer 2001.

KULTUURI MÕTE

**Ene-Liis Semperi intervjuu Priit Rauaga,
Postimees, 06.09.2016**

Mis on kunstniku vastutus?

Lev Tolstoi parim soovitus noorele kolleegile oli kunagi: "Kui saad, ära kirjuta." See tähendab, tee ainult siis, kui tõesti muudmoodi ei saa. Ja isegi nende hulgas, kes teevad kunsti, kuna muudmoodi ei saa, on 90% *wannabed* ning ainult 10% on need, kelles loomingust on põhjust rääkida. Mis on sel juhul nende 10% vastutus? Ma ei tea. See on teoreetikute küsimus tegelikult. Kõigil on ühiskonnas mingi roll ja mingi vastutus, aga see kuulubki juba ühiskonnateaduste valdkonda – mind kunstnikuna ei inspireeri ega aita see vastutuse jutt küll kuidagi.

Küsisin kunstniku vastutuse kohta, kuna mulle tundub kunstniku mõiste tänases maailmas olevat teises kohas kui varem. Mis on üldse vajalik, et ennast kunstnikuks nimetada? Konrad Mägi oli kümme aastat tehasetöoline ja siis ühel hetkel otsustas ennast defineerida teistmoodi, kunstnikuna. See nimetamise žest oli kõige olulisem, kuid ilmselt on ka teisi teid.

Ma rääkisin suvel ühe tuttava ravijaga. Küsisin jutu sees, kellelt ta oma teadmised sai, kes teda õpetas. Tema vastus oli ühelauseline ning pani kõik paika: "Ma sündisin sellisena". Tema jaoks polnud see üldse küsimus, miks keegi on see, kes ta on: kui sa oled kellekski sündinud, siis sa selleks ka saad.

Inimkond elab viimasel ajal tohutus individualismis, liberaalsel ajastul, inimesed on kärsitud, kõik peavad saama kõike proovida. Ja igaüht ärgitatakse olema loov ja originaalne. Mis ei ole iseenesest vale, lihtsalt loovuse ja loovuse vahel on vahe. Eneseväljenduses pole midagi halba, aga kunstnik tegelikult tegeleb millegi muu kui eneseväljendusega.

20-aastasena on võib-olla raske aru saada, et see pole individuaalsete valikute küsimus. Ma ise olen tegutsenud pigem intuitiivselt, liikunud seestpoolt väljaspoole, mitte vastupidi.

See ei tähenda, et ma oleksin ennast väga varakult pidanud kunstnikuks. Vastupidi. Kuni 30. eluaastani ei tihanud ma end kunstnikuks nimetada, sest minu põlvkonnas oli kunstnike ees teatud aukartus. Inimese vastutus "kunstniku" nimetuse ees oli suurem. Aga siis ühel hetkel ma avastasin, et mu vaade maailmale erineb mingil tasandil enamike teiste minuga ühel ajal elavate inimeste maailmavaatest sedavõrd palju, et ilmselt on enese nimetamine kunstnikuks siiski paratamatu. Eks see on selline kahe otsaga asi. Jumala kingitus ja karistus. Kas täna "kunstniku" mõiste tähendab üldse midagi?

**Tähendab, aga vist midagi muud. Kunstnikuks olemise mõiste on plahvatuslikult pihustunud: reklaamidest kuni töövõtuvestlusteni peetakse oluliseks inimeste "loomingu-
lisust".**

Nõus. Igal pool kuuleme tõesti üleskutseid olla loominguline ning originaalne, mõelda *out of box*. Kunstnikuks olemine peituks justkui järjekordse äpi taga: laadin äpi alla ning see aitabki mul kunstnik olla. Minu arvates on kirjeldatud nähtus seotud individualismi ülemaailmse võidukäiguga: usuga, et iga inimene on nii originaalne ja erandlik, et tal peab olema võimalus olla kunstnik, kirjanik või ükskõik kes. Tal peab olema õigus end vabalt väljendada. Kuna peaaegu iga inimese käeulatuses on ka väga suur valik tehnilisi vahendeid, mis aitavad tal ennast väljendada, ongi tekkinud usk, et kunstnikuks olemiseks piisab sellest, kui oled nutikas ja sul on mingi tehniline vidin. Ei piisa. Tehnilised abivahendid ei tee kellestki veel kunstnikku.

Ma tõesti ei oska eriti suhestuda tänase liberaalse ühiskonnaga, kus "eile õppisin prantsuse filli, aga täna hommikul mõtlesin et õpin maalima", ning kohtudes mõne kunstnikuga kasutan juhust ja küsin tema käest, mida peaks kujutama? Mul oli selline juhus viis aastat tagasi, kus mind kui vilistlast kutsuti uue õppeaasta alguses kohtuma Eesti Kunstiakadeemia rebastega. Ma ei tea, millist vestlust ma täpselt eeldasin, aga kindlasti mitte seda, et küsimused on nii praktilised: kus ma peaks elama, et saada kuulsaks, ning mida ma peaksin maalima. Asudes omandama haridust kunsti alal, olid nende jaoks säärased küsimused kõige põletavamad. Tolstoi soovitus on seetõttu täna aktuaalsem kui kunagi varem: kui saad, ära tee.

Kunstniku vastutuse küsimus on minu poolt vaadates selles, et kui sul on mingi idee või nägemus, siis sa künnad nii sügavalt, kui võimalik, sa viid selle maksimumini. Usaldad ennast nii palju, et viid oma kujutluse lõpuni. Sa ei tohi end säästa ega hirmu tunda. Kui sa ennast

usaldad ja usud, et sul on midagi öelda ja et sul on ka võime luua kujundeid selle väljendamiseks, siis sa võtad selle riski.

Sa mainisid, et väga levinud on soov ennast mingil moel väljendada ning seda peetaksegi kunstiks. Kas kunst tähendab eneseväljendust?

Ei. Kunst ei ole eneseväljendus. Siit algabki fundamentaalne viga, mida kogu aeg tehakse.

Kunstnik ei *väljenda ennast*, ta ei räägi *endast*. Isegi kunstnikud, kes kasutavad iseend oma teostes, distanseeruvad ju oma praktilisest minast ja loovad oma füüsilist keha kasutades suuremaid üldistusi. Kõige parematel hetkedel on kunstnik keegi, kes on jõudnud ühe suurema arusaamiseni ning leidnud õnnestunud kujundid, milles suudab selle arusaamise kokku võtta ja edasi anda.

Selleks on kunstnikul kõik vabadused – kui ta tajub midagi, mida ülejäänud ühiskond on otsustanud ignoreerida, sest tegemist on näiteks liiga ebamugava või "koleda" teemaga, siis on tema asi seda väljendada. Vahel nimetatakse seetõttu suurt osa kaasaegsest kunstist "negatiivsuse esteetikaks". Ma ei saa sellest aru. Meie viimastest lavastustest kerkis "Kõnts" selles kontekstis esile. Aga ma ei saa aru, mida see "negatiivsuse esteetika" täpselt tähendab. Puhtesteetilisel tasandil on näiteks "Kõntsa" poriväli koos sellel peegelduva valgusega ju väga ilus. Ja näitlejate liikumine ning poosid on samuti kaunid. Esteetiliselt seega oleks justkui kõik korras. Seega "negatiivsus", millele viidati, peab peituma kusagil mujal, lavastuse teemapüstituses. Ja jälle ei saa ma aru. Ma ei saa aru, kuidas on inimeksistentsi piiratuse tajumine ning selle tunnistamine negatiivne? Minu jaoks on vastupidi, positiivne, kui me oma olemasolus tajume sellesama olemasolu piiratust. Hoopis antud olemusliku tõsiasja ignoreerimine on idiootlik ja seeläbi negatiivne.

Üks levinumaid etteheiteid kaasaegsele kunstile on tõesti negatiivsus. Kunstile seatakse nõudmine kompenseerida inimese jaoks see, mis tema tavaelus puudub ehk tuua inimesse lootust.

Eks alati on parem teha suurt ja kallist filmi, mille lõpus on *happy end* ja inimene lahkub kinost naeratades ja sooviga osta homme uus pilet. Minu arvates ei ole kunsti peamine kohustus anda lootust. Kunstiteose ülesandeks on anda midagi suuremat kui hetk, milles inimene ilma kunstiteoseta viibib, ning see "suurem" ei tähenda pelgalt lootust, vaid... ülevust. Vaataja ees on enne kunstiga kohtumist tegelikult väga lihtne küsimus: kas ta tahab teada, kes ta on ja kuhu ta kuulub, või ei taha?

Kunagi väideti, et kunstiteose ülimaks eesmärgiks on pakkuda katarsist ja ma arvan endiselt nii. Kuid mis on katarsis? Kas hetk, kus inimene on õnnelik, rõõmus, lootusrikas?

Ma väidan, et mitte. Katarsis on pigem suur selginemine. Seda selginemist, mil eesriie sinu eksistentsilt eest tõmmatakse, nimetangi ma ülevaks, kuid see pole seotud *lootuse*, *rõõmu* ja *õnnetundega*. Tegemist on hetkega, milles sa tajud rohkemat, kui suudaksid tajuda ilma peegelduseta, mille katarsis sinus tekitab. Lootus ja õnn ja rõõm – neid saab ka maitsvast toidust või ilusatest värvilistest vidinatest, mis mõjuvad esteetiliselt plaanis ju väga vahvate ja positiivsetena.

Õnnetunde ajutised lahendused (näiteks toit) on minu silmis tegelikult vastandid katarsisele. Katarsis tähendab avamist ja avanemist, eksistentsi uute kihtide paljastumist ning sellega kaasnevat totaalset selginemist. Lootust pakkuvad vidinad mätsivad aga kõik kinni, nad mitte ainult ei keeldu meile olulist näitamast, vaid peidavad selle ka ära ja ütlevad, et olulist polegi olemas. Lootus, õnn ja rõõm on taandatud praktilisteks kauplemisobjektideks, mis aitavad inimesel ajutiselt üle saada tema depressiivsusest ning viiivad ta pidevalt tagasi kohta, kus ta tahaks kogu aeg ikka ja jälle olla ilma ühegi uue avanemiseta. Kunst teeb vastupidist. Mina

mõistan katarsist kui tegelikkuse avamist kõige paremas ja ilusamas tähenduses, milles on nii palju kihte, et igas kihis jõuad sa kuhugi, kus sa pole varem olnud.

Kõige puhtamal kujul saab õnne ja rõõmu muidugi hoopis loodusest, puhtast keskkonnast, kus nad tulevad nii suurel ja stiihilisel, vahel isegi katartilisel kujul, et neid ei ole võimalik käes hoida, ära pakendada ja taskusse panna.

Mida vaataja saab sellisel juhul omalt poolt kunstiteosele anda?

Aega. See on suurim panus, mis ta saab teha – usaldada kunstiteost ning anda talle oma aeg. Praegu surutakse peale, et kõik peab toimuma kiiresti: kas ma liigun juba edasi? kas ma keeran juba järgmise lehekülje? kas ma valin juba järgmise naudingu? Kunstiteosega pead sa olema ühes mõttelises ruumis kauem kui viis minutit, ainult siis hakkab teos sinuga tööle ning toimub kvalitatiivne hüpe, mida inimese elus ilma antud teoseta ei oleks. Kirjeldatud hüppe jaoks on vaja vaataja otsust anda kunstiteosele oma aeg. Mis ongi suur asi, sest aeg liigub meie kõigi jaoks ainult ühes suunas ja tagasi me seda ei saa.

Sa kõneled katarsisest, mis ei ole väga levinud viis kunstist rääkimiseks. Võib-olla seetõttu, et katarsis seostub miskipärast ühekordse emotsionaalse šokiga, millel pole erilist tõeväärtust ning mis on pigem vaataja manipuleerimiseks.

Ma ei ole sellega nõus. Katartilises hetkes on väga palju kihte ning iga kihi avanedes -- mis nõuab aega -- saan ma vaatajana olla väga õnnelik. Tõde on muidugi alati üks ja sama, aga ilus on vaadata erinevaid kihte, kuidas seda näidatakse.

On libe tee, kuid ma küsin ometi: kas oleksid nõus nimetama mõningaid autoreid, kes on oma lähenemisega kunstile kui säärasele Sulle olulised?

Namedropping ei ole tegelikult väga hea viis kunstist rääkimiseks, see viib fookuse mujale. Ja reeglina tekib katarsis ju ühest konkreetsest teosest, mitte kogu loomingust. Tänapäeval võib ennast igaüks nimetada kunstnikuks, kuid kohtudes erakordse teosega on selge, et teose autor ei ole "igaüks". Kui rääkida Eesti kunstnikest, siis minu meelest Kris Lemsalu töötab mingi "kohaga", mida ei ole mingit mõtet hakata analüüsima. Mind ei huvita kunstis kunagi teose loomise tagamaad. Oluline pole mõista, "kuidas ta seda tegi", oluline on vaid see, mida väljendab kunstiteos hetkel, kui ta vaataja ette ilmub ning selginemise tekitab.

http://kultuur.postimees.ee/3826897/kultuuri-mote-ene-liis-semper-kunst-ei-ole-ene-sevaljendus?_ga=1.223331675.1742794365.1424820126

Ene-Liis Semper – kindlasti on vara kirjutada Ene-Liis Semperist kokkuvõtteid. Seda eriti ajal, mil seni paralleelselt video-, performance'i- ja teatrikunstnikuna tegutsenud Semperil näib olevat rohkem kui kunagi varem võimalusi ja soovi neid erinevaid poolusi ühendada (1). Küll aga on ehk põhjust vaadelda mõningaid strateegiaid, mille kaudu saavutasid Ene-Liis Semperi teosed, eelkõige videod, suhteliselt lühikese ajaga üsna harvaesineva positsiooni eesti kunstis ning samas rahvusvahelise tähelepanu. Eesti kontekstis tähendab too positsioon siinkohal peaaegu üksmeelset tunnustust, mis ühendab küllaltki erinevatel lähtekohtadel paiknevaid vaatajaid. Rahvusvaheline tähelepanu räägib mõistetavusest või vähemalt köitvusest, mis ei vaja konteksti tundmise tuge.

Semperiteostele on kahtlemata omane teatav universaalsus. Ta tegeleb teemadega, mis ühel või teisel viisil puudutavad väga paljusid, ning selle esimese puudutuse saamiseks, ühisosa

leidmiseks ei pea vaataja end enamasti eriti palju pingutama. Keskssed kujundid ja jutustused annavad ikka võimaluse äratundmisrõõmuks (nagu selles filmis, mõnes mälestuses, fantaasias, unenäos), ootuseks (mis saab edasi? kes on ukse taga?), ehmatuseks (kui valus! kui vastik!) või ka lihtsalt visuaalseks naudinguks (kaunis maastik, ilusad tüdrukud, huvitav pilt). Esimesest äratundmisest sammu edasi astudes liiguvad aga tõlgendused ja emotsioonid tõenäoliselt väga erinevates suundades. Semperi tööd peibutavad, annavad impulsi ning jätavad siis enamasti publiku maha. Pealispindsema pildilise ja süžeealise ahvatluse võrku langenud vaataja leiab ennast olukorras, kus seda, mida justkui on lubatud, ei järgneki. Ükski lugu ei lõppe nii, nagu esimestest kaadritest võinuks eeldada, õigupoolest need lood tihtipeale ei lõppegi. Romantiline kangelanua ei saa enesetapuga hakkama. Uut kodu, kuhu ollakse teel, ei paista kuskilt. Magav mees ei ärka. Uks langeb kinni enne, kui selle taga seisja nähtavaks saab. Pinge jääb püsima ning just sellel esmasele (ja kõige mugavamale) ootusele mittevastamisel näib põhinevat üks osa Semperi teoste külgetõmbejõust. Vaataja peab ümber häälestuma, oma ootusi ja eeldusi korrigeerima või leppima mõnetise ebamugavuse, häiritusega. Mis siis juhtus? Kuidas see nüüd oligi?

Semperi tööd sisaldavad peaaegu alati omamoodi kahetisust. Neid nähes võib nii nutta kui ka naerda, neid võib pidada painajalikeks või paroodilisteks, ning ehkki ühegi vaatamisviisi puhul pole täit kindlust selle adekvaatsuses, ei saa ühtki neist ka täielikult välistada. Võib süvitsi analüüsida tema teoste motiive ja süžeesid ning eksidagi nende võimalike tähenduste, hargnevate niidioste rägastikku. Tundub siiski, et Semperi tööde koormamine liialt kaugeleminevate ja raskemeelsete tõlgendustega pigem häirib nende olemuslikku kergust. Teisalt võib muidugi nautida vaatamängu, lavastuslikku efektsust, kuid selle liigne rõhutamine kipub alahindama mõtet ja sisu, mille pärast need vaatamängud on korraldatud ning mida need varjavad. Kindlasti ei tegele Semper (vähemalt mitte peaaesjalikult) pealispinna ja sügavuse vastandamise, pettepiltide purustamisega, ehkki ta kohati kasutab erinevaid visuaalse “kiirtoidu” võtteid ja vahendeid. Pigem näib, et ta püüab siiski leida autentset, tegelikku, reaalselt. Sellesse reaalsesse kuulub aga paratamatult lisaks kõige algsematele konfliktsetele seisunditele, painetele ja ängidele ka teadlikkus kõigist klišeedest, mille abil neid paineid on läbi aegade püütud väljendada, ning teadlikkus enesest sedasama veel kord üritamas. Mäng võimaliku, isegi tõenäolise luhtumisega ei lähe aga kunagi liiga kaugele, ei muutu algusest peale allaandmiseks. Väga täpselt välja mõõdetud tunnetuslik tasakaalupunkt tõsiduse ja kõrvalpilgu vahel tundub olevat Semperi töödes teine oluline määraja. See annab vaatajale ahvatleva, kuigi ehk valusa võimaluse nähtuga samastuda ning ühtaegu vastab tema soovile säilitada turvaline distants, kontroll olukorra üle.

Ehkki Semperi teosed tegelevad sageli kogemuse nn. alumiste kihtide, arhetüüpsete seisunditega, on need iseenesest siiski lavastused. Nende mõju ei tulene mitte video (või performance'i) peategelase (kelleks on enamasti kunstnik ise) emotsionaalsetest läbielamistest publiku silme all, eneseavamisest, millele vaataja saaks kaasa tunda, vaid mõnele seisundile väga täpse visuaalse vaste leidmises, mõne tegevuse või žesti mõjusas esitamises.

Kunstniku isik ja mina on vaatamata tema pidevale kohalolule taandatud, varjatud ja üldistatud. Ühe ja sama tegevuse kordamine, edasi-tagasi kerimine ning mitmekordistatud kujundid, mille hulgas pole võimalik vahet teha originaalil ja koopial, võimendavad teatraalsuse muljet veelgi (mitmeid kordi läbimängitava teatrilavastuse puhul pole ükski etendus rohkem “originaal” kui mõni teine). Kõige ilmekamalt esineb kordamine Semperi nn. läbilöögiteoses “FF/REW” (1998) ning seal on seda enamasti ka kõige tähendusrikkamana käsitletud. Kunstniku kehastatud tütarlaps valges laseb ennast

Beethoveni muusika saatel maha, lint keritakse tagasi, tütarlaps poob ennast üles, lint keritakse uuesti tagasi ja kõik jätkub samamoodi kümneid kordi. Ühe ja sama motiivi uuesti ja uuesti esitamine intensiivistab seda, justkui püüaks välja pressida kõiki tähendusi, sundida märkama vähimaidki nüansse. Teisalt võtab võimalus sündmust mitmeid kordi jälgida ja kaasa elada igalt konkreetsest püstolilasult ja nõõritõmbelt tema tõsiduse, pärisoleku. Videos “Seitse” (2002) on publiku ees seitse täpselt ühesugust veidi kohmetut Ene-Liisi, kes ei tee muud, kui astuvad üksteise järel vaataja ette, seisavad veidi aega ja lahkuvad. Sündmust või sõnumit, mille pärast oluiks põhjust lavale tulla, ei järgne. Jääb vaid omamoodi etendamine iseenesest, mida ei varja ükski ettekääne.

Esitaja ja rolli lahknemine, võõrandatus ilmneb ka videos “Fundamental” (1997), kus purupurjus kunstnik loeb ette maailma kultuuriloo baastekste, Piiblit, “Bhagavadgītā”, Wittgensteini “Tractatus Logico-Philosophicus’t”. Sõnade ja kõneleja suhe on siin mõneti sarnane tegevuse ja selle läbiviija suhtele mitmes Semperi töös: mõlemad on kohal, nii rääkija kui ka tekst, nii näitleja kui ka roll, kuid teineteisest lahku kistud. Omaenese keha kasutamises on Semperi teoste puhul nähtud tegelikkuse otsimist, mille puhul just vahetuse ja teatraalsuse kombinatsioon muudab “reaalse kohalolu” komplekssemaks ja tugevamaks (2). Ühe huvitava tahu annavad kohalolu küsimusele ka paar teost, kus on kasutatud loomi. Videoinstallatsioonis “Tugevama õigusega” (1998) näeb ühel ekraanil kunstnikku koos emalt “varastatud” koerapoegeadega, teisel ekraanil nutvat koeraema; videos “Endspiel” (1998) väänleb surmaagoonias angerjas. Semperi “külmutatud psühhodraamade” (3) kõrval mõjub füüsilisse või emotsionaalsesse piirisituatsiooni viidud looma üleni ühes hetkes püsiv ja ühele instinktile keskendunud kohalolu eriti intensiivselt ning samavõrra raskesti saavutatavana eneseteadlikkusest, mälust, kultuurist painatud inimese jaoks.

Ühe osa Semperi teostest moodustavad rõhutatult lavastuslikud, paisutatult sümbolistlikud tööd, lisaks videole “FF/REW” veel “Tule!” (1998; lehvivas valges rüüs kunstnik jookseb tumedas tunnelis, kutsub vaatajat tundmatusse), “Nimeta” (2000; pildis negatiivi pööratud emotsionaalne lugu teispoolsusse minekust) jmt. Video “Ilus” (2006), kus valges kostüümis kunstnik pärast pikka sättimist ja õige poosi otsimist laseb enda pihta tulistada, mõjub omamoodi järelehuudena neile varasematele painatud peategelastele. Kõlavamalt väljendudes – vabanemisena. Alternatiivi neile lavastuslikele töödele loovad aga sellesama kohalolemise ja autentsuse küsimusega teistsugusel viisil tegelevad teosed, kus kunstniku keha on asetatud ebamugavasse, kohati peaaegu ekstreemsesse olukorda, justkui sundides seda otsima ühtsust psüühega (4). Oht, häireseisund sunnib mobiliseeruma, ajas ja ruumis ühte punkti koonduma, tervikuks saama. Ometi paistab neidki “enesekatseid” saatvat teatud üleolev hoolimatus, poomis- ja laskmissstseenist tuttav tunne, et mis ka ei juhtuks, linti saab ikka tagasi kerida. Videos “Punane joon” (2002) kõlgub jalgupidi üles riputatud kunstnik nagu kellapendel ühele ja teisele poole punast joont. Euroraha ja Eesti krooni vahetuskursi sidumist kajastavas Eesti Panga poolt tellitud performance’is “Püha liit” (1999) kasteti samuti jalgupidi üles riputatud Semper ja Kiwa värvikonteineritesse ning rahapurusse. Tõeliselt läbi mängitud ja tõelist ohtu sisaldavate aktsioonide puhul ei või vaataja ometi olla päris kindel, et just tema valitseb olukorda ning võib sundseisus kunstnikule kaasa tunda. Samavõrra manipuleerib kunstnik publiku reaktsiooniga (appikene! äkki kukub alla!) – väike ehmatuse, veidi närvikõdi, veidi koomikat. Neiski töödes on ühendatud tegelik piirisituatsioon, ahistus ning selle teadlik eksponeerimine, väljakutse publikule – seda te ju ootate?

Füüsiliselt ebamugav on ka selili ja jalad ees trepist ülesminek videos “Trepp” (2000), teisalt kuulub see ühte mitmetes teistes teostes tagurpidi või negatiivis esitatud stseenidega. Samuti muutub siin kõnekaks ruum, kehalisuse kõrval teine peamine kohalolu käsitlemise

kategooria, mis on samavõrra oluline ka Semperi töödes. “Trepil” mõju tekib keha ja ruumi põrkumisest, ebamugavuse põhjustajaks on nende häiritud suhe, justkui valesti paigutatud ruum või normide vastaselt käituv keha. Vaadates Semperi teoseid ajalises järgnevuses, tundub ruum neis muutuvat avaramaks, ühelt poolt selgemini määratletavaks ning samas ka hõlmavamaks, tähenduslikumaks. Varases videos “Nimeta” (1996) on kunstnik veel surutud kitsasse akvaariumisse, töös “Uude koju” (2000) sõidab peategelane (koos väikese rotiga) avara maastiku taustal. Kohaspetsiifilises videoinstallatsioonis “Suur saal” (2002) müürib Semper ennast vangistusse ühte Eesti kunstimaailma kõnekamasse ja esinduslikumasse ruumi – Tallinna Kunstihoone suurde saali. Paralleelselt ruumi laienemise ja selle tähenduse kasvamisega muutuvad teosed rahulikumaks ning meditatiivsemaks. Ometi pole ruum kunagi üksi ega tühi, iseenesest täiuslik, tähenduslikuks muutub ta siiski millegi esiletooja või varjajana, olemise või toimumise paigana. Videoinstallatsioonis “Lakutud ruum” (2000) puhastab kunstnik keelega valgete seinaplaatidega kaetud ruumi, kuhu vaataja võib siseneda. Lakkumine näib ühelt poolt (kas või loomadele mõeldes) patroneeriva, omanikuõigust rõhutava toiminguna ning teisalt üsna alandava tegevusena, justkui publiku ootust pühitseva rituaalina. Siin väljendub väga ilmekalt keha ja ruumi problemaatiline, sageli konfliktile rajatud suhe Semperi teostes ning samas ka kunstniku ja vaataja vastasseis, mida tema tööd tekitavad. Iseennast paljastades, alandades, ohtu seades jääb kunstnik enamasti jahedalt distantseerituks ning publikul pole kunagi võimalik päris täpselt aru saada, kas tegemist on kangelanna, ohvri või osava mänguriga. Selline segadushetk sunnib valvsusele ja äratavale tähelepanu.

Ene-Liis Semperi teoste puhul on rõhutatud, kesksena nähtud nende erinevaid poolusi: nii vägivaldsust kui ka teatraalsust, nii kehalisust kui ka reaalse otsimist, nii psühholoogilise kui ka füüsilise ruumi piiride proovimist. Tema tööde kontsentreeritus annab võimaluse käsitleda peaaegu igaüht neist võtmelisena, just selle kõige olulisemana, mis annab lisamõõtme või loob fooni kõigile ülejäänutele. Lisaks mainitutele saaks selliste koondumispunktidenäha näiteks videoinstallatsiooni “Oaas” (1999, koos Kiwaga), kus kunstniku suhu istutatakse lill; videot “Nimeta” (2002/1983), kus suurel ekraanil on hetk teismelise Ene-Liisi mängitud rollist kunagises Eesti Televisiooni lastelavastuses, või ka mõnda muud tööd. Nii võib vastavalt vaatepunktile nihkuda kanal, mille kaudu teosega kontakti saada, töödes võib muutuda vahetu kogemuse ja refleksiooni suhe, kuid need mõlemad on alati olemas. Üks peamisi väljakutseid vaatajale ongi Semperi andmise ja tagasivõtmise ringkäiguga sammu pidada.

Nende teoste, olgu siis pealmises või sügavamas kihis jooksev narratiiv on üles ehitatud nii, et see ühest hetkest hakkab iseenest tühistama. “FF/REW” näitel: enesetapu luhtumine põhjustab pahameele, mis võtab üle traagilise reaalsuse ning traumaatiline kaotab oma mõtte ja tähenduse (5). Mõne tehnilise võtte, painajaliku pidevuse, väikese häire, paisutuse või lisandunud koomilise nüansi kaudu pöördub alguspunkt tihtipeale iseenda vastandiks – ning siis pöördub jälle tagasi. Registrite vahetamisega kaasaminek, nende erinevuse ja samaaegsuse tunnustamine on aga lõpuks ainus ja väärtuslik võimalus tabada (jaatuse ja eituse vahel, kohal või taga) teose tuuma, vähemalt aimata seda reaalselt, mida otsitakse. Tõenäoliselt on just selline tegelikkust integreeriv (võib-olla ka leevendav) mäng ja mänguks muutumise võimalust silmas pidav tegelikkuse tunnetamine vähemalt üks neist olulistest kogemustest, mille vaataja on saanud Ene-Liis Semperi teostes ära tunda.

Anu Allas

*Käesolev essee pärineb kogumikust “Eesti kunstnikud 3” (Tallinn: Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, 2007).

<http://www.cca.ee/kunstnikud/ene-liis-semper/tekstid/495-kriitika-rebeka-poldsam-ene-l>

<http://www.cca.ee/kunstnikud/ene-liis-semper/tekstid/494-kriitika-aare-pilv-vahe-nd>

<http://www.cca.ee/kunstnikud/ene-liis-semper/tekstid/319-kriitika-reet-varblane-ruumit>

<http://www.cca.ee/kunstnikud/ene-liis-semper/tekstid/318-kriitika-ave-randviir-ene-lii>

<http://www.cca.ee/kunstnikud/ene-liis-semper/tekstid/496-kriitika-hanno-soans-ene-liis>

<http://kumu.ekm.ee/en/ene-liis-semper-2/>